ISSN 0281-9864

Flöde och flätverk i en Tranströmer-dikt sedd inifrån

Inger Bierschenk

2016 No. 127

Copenhagen University
Denmark

Lund University
Sweden

KOGNITIONSVETENSKAPLIG FORSKNING

Cognitive Science Research

Flöde och flätverk
i en Tranströmer-dikt sedd inifrån

Inger Bierschenk

2016 **No. 127**

Cognitive Science Research
Lund University
University of Copenhagen

Cognitive Science Research

Copenhagen Competence
Research Center
University of Copenhagen
Njalsgade 88
DK-2300 Copenhagen S
Denmark

Adm. editor

Helge Helmersson
Dep. of Business Adm.
Lund University
P.O. Box 7080
S-220 07 Lund
Sweden

Kognitionsvetenskaplig forskning – Cognitive Science Research, ISSN 0281-9864, 2016, 127
Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden

Flöde och flätverk i en Tranströmer-dikt sedd inifrån

Inger Bierschenk

Abstract An early poem by Tomas Tranströmer, "Sammanhang" (Connectedness) from the collection *17 poems* (1954) has been studied. With the Agent-action-Objective [AaO] model and the associated procedures of Perspective Text Analysis (PTA/ Vertex), an approach is presented for discovering the interior of modern poetry. The study describes how the articulatory side interacts with its non-articulatory side for imaging an interior landscape in the form of energy flows and fusions. Through the mirroring technique, the description of Intention, governed by the [A] component, has been extracted from the Orientation, governed by the [O] component. By means of the employed geometric tools the poetic technique has been identified and it has been shown how the governing [AaO] mechanism generates the individual perspective inherent in a poetic text. By naming the resulting paths, it is shown that the most integrated concept in the Orientation dimension is *Primordial Force*, while *Life Force* is the complementary concept in the dimension of Intention. Thus, the method provides a description of poetry, which involves an operationalization of intuition as well as the lawfulness of language expressions.

Traditionella metodiska premisser

Resultatet av en forskningsinsats är bara så tillfredsställande som metoden tillåter. På 1960-talet hette universitetets litteraturämne litteraturhistoria med poetik och gjorde därmed inte anspråk på att vara strikt vetenskapligt, snarare bildande. Från och med 1970 är det annorlunda. Det är konvention att även litterär analys och tolkning underkastar sig empirikernas krav på att metoden görs explicit för att underlätta läsarens uppfattning av resultatet. Den här studien ska behandla en dikt av Tomas Tranströmer, en poet vars verk har analyserats och tolkats med skiftande metodiska utgångspunkter och på olika språk. Syftet är att introducera en metod för textanalys som inte tidigare har tillämpats på modern poesi. Därför ska först några metodiska tankar och premisser av Tranströmers uttolkare presenteras utifrån vad de själva framför explicit eller vad som framgår ur deras skrifter. Det är främst monografier som varit av intresse, således arbetena av Kjell Espmark (1983), Joanna Bankier (1985), Staffan Bergsten (1989, 2011), Niklas Schiöler (1999), Torsten Rönnerstrand (2003) och Magdalena Slyk (2010).

Espmark har haft ett rikt material som stöd för sitt arbete men säger uttryckligen att han inte har för avsikt att rikta in sina tolkningar mot det biografiska materialet utan endast nyttja det som komplement. Det är den poetiska texten som är det väsentliga (Espmark, 1983, s. 13). Även om Espmark erkänner förhållandet mellan dikt och diktarens person, menar han att omständigheter i författarens liv är så pass transformerade att verkligheten har objektiverats. Likaså låter han de litterära och filosofiska stimulanser från historia och nutid som skulle kunna utläsas ur diktningen få en undanskymd roll (ss. 18-19) men han säger samtidigt att han tar sig an uppgiften inte bara med en generell kunskap om epokens litterära tanke- och känslomönster utan också med en förtrogenhet med författarens biografi och med all den kontextuella ram som erfordras som hjälp på vägen för att läsningen av den lyriska texten inte ska hamna i "det grova missförståndet" (Espmark, 1983, s. 18). Espmarks grundsyn kan sammanfattas så här: En dikt ska betraktas som suverän i relation till de

förhållanden då den kom till, samtidigt som den ska kunna betraktas som en replik på något universellt, som han kallar ”det gränslösa samtalet” (s. 19). Syftet anger han med att trycka på ”den *intentionella* aspekten – på textens uttryckliga eller underförstådda ställningstagande.” Espmark anser emellertid att ”studiet av *textens* intentioner siktar till något annat än *författarens* avsikter” (Espmark, 1983, s. 20).

Bankier (1985) gör inga explicita ställningstaganden av metodisk art. Däremot klargör hon redan i avhandlingens Abstract att det analyserna avser är en jämförelse mellan amerikansk och svensk kultur vad gäller mottagandet av Tranströmers poesi. Genom sin jämförande inriktning ger hon tydliga referenser till den samtida kritiken och till strömningar i det svenska samhället men använder sig i princip inte av biografiska data. Vidare anger Bankier att dikternas idéinnehåll relateras till bland annat fransk litteraturfilosofi. Idéer är strukturella och om inte tidlösa så åtminstone globala, varför hennes helhetstolkningar syftar till att sätta in dikterna i en vid ram. Inom denna ram låter Bankier även historiska exposéer kring religion och mytologi bilda bakgrund till vad hon anser vara Tranströmers medvetna eller omedvetna influenser.

När Bergsten ger ut sina tio essäer (1989) om Tranströmers lyrik anser han sig behöva göra kommentarer av metodkaraktär mot bakgrund av både Espmarks och Bankiers arbeten. I samlingens Efterskrift framhåller Bergsten att en essä inte står i motsats till en vetenskaplig skrift utan snarare är ett komplement. Hans metod grundar sig på förförståelsens premisser medan han i detta sammanhang har avstått från vetenskapliga redovisningskrav. Men ett viktigt ställningstagande gör han angående konventioner kontra erfarenheter: ” … när det gäller lyrik måste båda sätten att läsa och tolka tillåtas samverka, och därför måste all kvalificerad dikttolkning rymma både en vetenskaplig och en essäistisk dimension” (Bergsten, 1989, s. 166). Bristen på bakgrundsmaterial i essäsamlingen beror på att Bergsten avstått från att be om det för att inte bli påverkad, som han säger, vilket väl får anses vara en ärlighet gentemot den essäistiska metoden.

I Bergsten (2011) förekommer däremot både personligt material och annat biografiskt stoff av intresse för dikttolkningen, men bara till en viss gräns. Bergsten deklarerar att i det fall en yttre händelse kan knytas direkt till dikten, så inkorporeras den i tolkningen medan det omvända greppet undviks, d.v.s. han försöker inte dra ut något självbiografiskt ur en dikt. Denna ståndpunkt (s. 10) gör att hans porträtt just är ett porträtt i ord och inte en biografi.

Den metodpresentation som Schiöler (1999) gör är ett ställningstagande emot det biografiska förhållningssättet. Han deklarerar (Schiöler, 1999, s. 18): ”Ambitionen i denna framställning är att på textanalytisk väg komma åt egenarten i Tranströmers diktning. /−/ Förutsättningen härför är att dikterna utgör det primära materialet.” Han hänvisar till Tranströmers egen uppfattning att läsaren bör söka meningen *i* texten (Schiölers kursiv.), som i sin tur anknyter till T.S. Eliots hållning att ”förståelse för en dikts meningsvärld betingas av hur denna estetiskt framställs” (s. 19). Ordet som används för det som är meningsbärande är ”struktur”, som ska förstås relationellt. Schiöler underordnar sig därmed en typ av språkanalys när han säger: ”Med en oavlåtlig närhet till den manifesta texten rör det sig om ett fortskridande steg för steg; sekvens läggs till sekvens i en växande analys mot textens helhet.” Men det visar sig att det blir delar över som inte kan inordnas i den uppnådda helheten. Schiöler tillstår att det inte fullt ut går att göra det konstnärliga språket enhetligt. Vad gäller författarupplysningar förhåller han sig som Espmark (Schiöler, 1999, s. 19).

En ingående metoddiskussion föreligger hos Rönnerstrand (2003). Han tar sig friheten att bryta mot de gängse modellerna och menar att forskning ”kan och bör förstås som sanningssökande” (Rönnerstrand, 2003, s. 10). Rönnerstrand ansluter sig till vad han ser som en tilltagande trend, nämligen att rikta in sig mot idéinnehållet som en reaktion mot det formalistiska. Ett annat otraditionellt drag är att analyserna syftar till att rekonstruera författarens avsikt med sitt verk. Här säger han sig bryta mot den vanliga uppfattningen, anti-

intentionalismen, som sägs innebära att en författares avsikter saknar relevans för tolkningen av hans verk. Konsekvensen är att Rönnerstrand i sin kartläggning av Tranströmers språksyn inte behöver syfta till helheter utan endast använda delar av en dikt eller enstaka formuleringar (s. 11). Tranströmers egna uttalanden matchas således mot formuleringar i dikterna och sätts i relation till den litterära traditionen och i ett tidssammanhang. Det tycks alltså som om Rönnerstrand avviker mer från en norm än de ovan beskrivna.

Slyk redovisar explicit sitt tillvägagångssätt, nämligen textanalys med stöd av en ”stilistiskt inriktad kvantitativ metod” (Slyk, 2010, s. 15). Biografiskt material använder hon bara för att belysa någon aspekt. Vad gäller bakgrundsmaterial i övrigt tar hon i princip inte hänsyn till brev och dagböcker men tar hjälp av Espmarks monografi när hon behöver en förklaring till valet av subjektsmarkeringar, som är hennes tema. Slyk har utgått från Bergstens (1989) mindre språkstatistiska redogörelse och när hon utvidgar den till ett större material och fler aspekter förhåller hon sig en aning vacklande till statistikens berättigande i litterära analyser och betonar att det statistiska resultatet endast används som hjälpmedel.

Av den här korta redogörelsen framgår att de tidigare monografierna ansluter sig till det uppenbart subjektiva helhetstänkandet, där erfarenhet och kunskap bildar den ram inom vilken tolkning av den poetiska texten görs. De senare monografierna illustrerar det omvända tillvägagångssättet, nämligen fragmentering av proceduren och därmed dikten, i syfte att antingen sammansätta delarna på nytt och rekonstruera innebörd eller att låta fragmentet vara själva helheten. Oavsett om tolkningen gäller helheter eller delar bygger uppfattningen av ”innebörd” av ord eller fraser på den normerade, semantiskt bestämda innebörden, den som vi lär oss inom en språk- och kunskapsgemenskap och som kan lexikaliseras. Begreppet struktur i samband med en semantisk textanalys tillhör på samma sätt ett normsystem, vars relationer är ytligt manifesterade, varför det är mera korrekt att kalla ett sådant system för organisation. Struktur är, som kommer att visas, något inre, vars relationer inte kan upptäckas på ytan av en text.

Som instrument för att ge svar på frågor om innebörd har den semantiska, analytiska ansatsen en grundläggande brist: tankesystemet läggs på materialet *utifrån*. Om man vill kunna säga något om en text med utgångspunkt i texten själv, som ju de flesta av forskarna anser vara mest önskvärt, behövs en helt annan ansats, en som istället bygger på ett studium av textens insida. Därför är det viktigt att göra skillnad mellan författarens avsikt med sin text och textens inneboende intention. Avsikten går att ta reda på genom bakgrundsmaterial av olika slag och ibland genom samtal med författaren själv, men textens intention styrs av textinterna funktioner, inte av en aldrig så kompetent uttolkare. Vad som menas med ”i texten” kommer därför att behöva omdefinieras i strukturell riktning.

Perspektivisk textanalys

Den som vill komma åt något osynligt, som en idé eller struktur, måste ha en metod som synliggör just detta. Perspektivisk textanalys (PTA/ Vertex) är utvecklad för att upptäcka en texts inre potential, som inte har en direkt synlig koppling till ytan (se t ex B. Bierschenk, 1993/2013, 2011; I. Bierschenk, 1999/2003, 2011; I. Bierschenk & B. Bierschenk, 2004; ref. till manualer i Bilagan). Metoden gör textens naturliga energiflöde rättvisa. Detta flöde skapar ojämnhet längs sitt förlopp, vilket kommer att visa sig ge upphov till meningsfullhet. De minsta energibärande enheterna i förloppet är grafemen. För att synligöra energiflödet blir det nödvändigt att upprätta ett protokoll över hur grafemsträngar manifesteras och flätas samman i en textbyggnadsprocess. Processen är emellertid osynlig när en person talar eller skriver. Genom protokollet friläggs mekanismen som visar de luckor i flödet som skapar ojämnheter och som bestämmer vad luckorna ska fyllas med för att ett flätverk ska bli helt. Grafemen och sekvenser av grafem hjälper till att skapa bilden av det osynliga men har ingen egen innebörd

förrän bilden är klar. Texten är alltså helheten i sig och därmed *sin egen autonoma referensram*.

Texten flödar i en tidsbunden roterande framåtrörelse, och också rytmiskt. Det är det naturliga språkets sätt att skapa den elasticitet som är nödvändig för kommunikation. Ju mer elasticitet eller implicithet, desto mer rymd skapas. Den komponent som styr rörelsen kallas Agent [A], som har sin position före verbet i satsen, medan Objektiv [O] är komponenten efter verbet. Positionerna är fasta och oberoende av semantik. En Agent [A] korrelerar alltså inte med person. De båda komponenterna roterar med och mot varandra under hela förloppet och inte förrän rörelsen avstannar har de utfört sin uppgift och skapat konturerna av en textrymd (image), d.v.s. en avbildning av textens hela utbredning. När denna ska sammanfattas grafiskt bygger den på avståndet mellan rotationsvärdena, vilket bildar en vågrörelse. Därefter kan flödesdynamiken i komponenterna [A] och [O] studeras separat utan att deras inbördes beroende fördenskull blir upphävd.

I ett nästa steg blir det fråga om att få en bild av textens nätverksstruktur, som etablerar textens informationskoncentrationer. På denna abstraktare nivå beskrivs resultatet i dimensioner. Motivet anges genom Intentionsdimensionen medan temat konkretiseras genom Orienteringsdimensionen. Informationen beräknas genom en fusionsmekanism och bygger på avståndet mellan knutarna i texturen (se Bilagan, Tabell A1). Det flätverk som bildas genom att vissa knutar blir tjockare än andra bygger upp ett landskap av berg och dalar, som kan få namn som i vilket kartverk som helst. Det ska påpekas att någon tolkningsfas inte förekommer. De namn som man eventuellt ger energianhopningarna, de s.k. attraktorerna, är resultatet av transformationer som uteslutande sker på basis av materiella och virtuella strängars asymmetriska samverkan. En attraktors namn uppstår tillfälligt men kan återkomma och ingå en ny transformation vid en annan tidpunkt i processen. Begrepp i denna analys är empiriska, d.v.s. tillfälligt uppstående, till skillnad från sådana som är klassifikatoriska och lyder under semantiska, fast bestämda lagar.

Perspektiveringen av Sammanhang

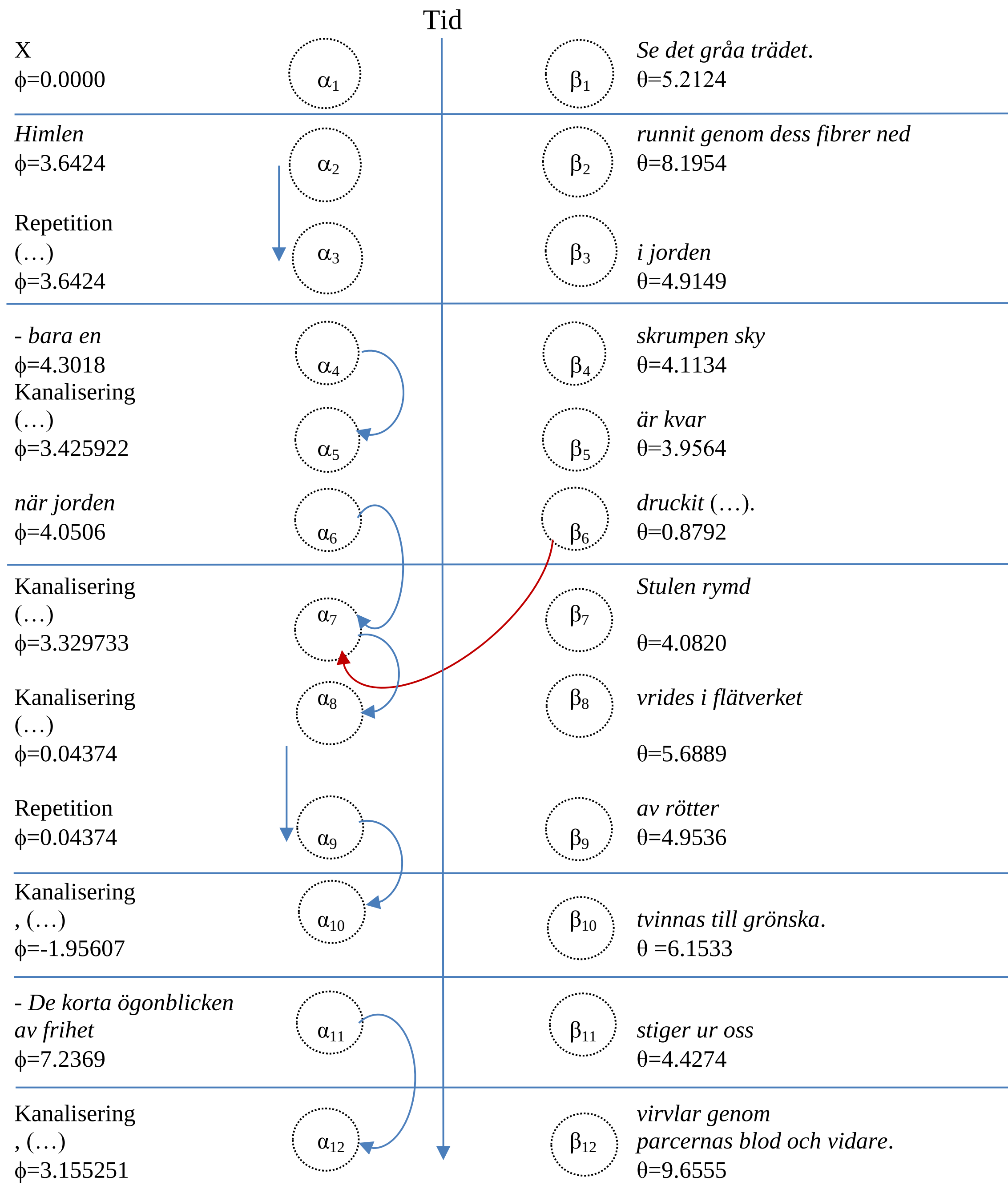
Några överväganden inför valet av dikt för analys med PTA/ Vertex var följande: Dikten ska vara ren poesi, inte en prosadikt, som innehåller lyriska inslag men inte har versens form. Den metriska eller grafiska utformningen ska inte vara styrande men omfånget ska vara av typen kortdikt för att passa syftet att testa metoden. Dikten ska hämtas från början av författarskapet, för att senare eventuellt ingå i en jämförande analys över tid. Den dikt som slutligen valdes är Sammanhang ur *17 dikter* från 1954 (Tranströmer, 2011, s. 29):

Se det gråa trädet. Himlen runnit
genom dess fibrer ned i jorden –
bara en skrumpen sky är kvar när
jorden druckit. Stulen rymd
vrides i flätverket av rötter, tvinnas
till grönska. – De korta ögonblicken
av frihet stiger ur oss, virvlar
genom parcernas blod och vidare.

Flödesdynamiken i Sammanhang

Riktningen i grafemsträngarnas rörelser och deras rotationsvinklar åskådliggörs genom protokollet i Figur 1 nedan.

Texten rör sig med differentierade hastigheter på Objektivsidan, vilket visas genom olika rotationsvärden (beroende på komponentens rotation och antalet grafemsekvenser). Den startar med tämligen hög fart, sjunker sedan i det tredje intervallet och återfår nästan samma fart mot slutet igen. Objektivets fart blir särskilt hög i det andra och sjunde intervallet. Agentsidan är mindre differentierad och uttrycker istället mera av låg, jämn fart som accelererar. Den startar från noll och där den andra sidan har hög fart tenderar denna att gå på lågvarv. Agenten får upp farten i det näst sista intervallet men avstannar på lägre nivå än Objektivet.

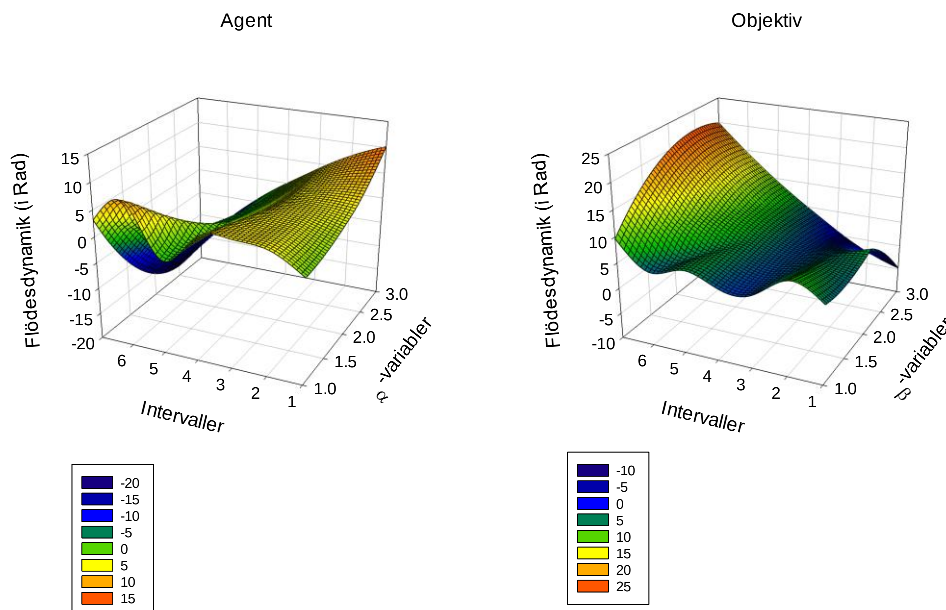
Figur 1 *Protokoll över textflödet i dikten Sammanhang*

För att få förklaringar till denna generella bild ska vi se på flödet i detalj. Objektivets grafemsträngar är särskilt långa i det andra och sista intervallet. En sådan explicit ytrörelse innebär en snabbhetseffekt. Pekaren (*genom)* innebär en brytning i strängsekvensen, som förändrar vinkeln och därmed differentierar perspektivet. Där vinkeln bryts till två fraser i det fjärde intervallet (*i flätverket av rötter…*) bromsas farten upp.

Agenten kännetecknas av repetition och kanalisering. Repetitionen anger beroendet av vad som händer på Objektivsidan, nämligen den perspektivbrytande strängen. Den förändrade vinkeln i Objektivet ses med oförändrat perspektiv från textagentens sida. Kanalisering innebär att en dummy ersätts med roten av den omedelbart föregående α-variabeln. Detta flöde utmärker sig på grund av två fall av tom Agentposition. Vid textens början finns inget värde att hämta in, varför variabeln förblir okänd (X). Det andra fallet är övergången från det tredje till det fjärde intervallet. Det fjärde intervallet startar med en tom Agentposition, eftersom även här ett meningsslut omedelbart föregår, men dummyn har kända strängar att hämta in. Anledningen till denna rätt ovanliga rörelse är att verbet som avslutar det tredje intervallet och verbet som inleder det fjärde möts med varsin dummy-variabel (*druckit Ø. Ø Stulen rymd*). När både agent- (α_6) och objektivvariabel (β_6) ”sugs” in i hålet för att bli (α_7) sker en vridning.

Protokollet ligger till grund för inläsning i ett grafprogram. Här har SigmaPlot (2008, Version 13.0) använts. Programmet använder en inverterad metod för avståndsberäkning när det omvandlar data till en skala och söker efter det bästa sättet att visa resultatet på, så den bild vi får läses inte från vänster som vid textläsning utan från höger. Figur 2 representerar flödesdynamiken i Agenten respektive Objektivet.

Som vi ser återspeglas asymmetrin mellan Agent och Objektiv i formationerna. Det ställe där Agenten börjar vrida sig är tydlig från det fjärde intervallet, där kanaliseringen visar sig i den mörkare färgskiftningen. Objektivets lägsta värde speglas genom det tredje intervallet, medan det högsta värdet visas längst bak till höger.

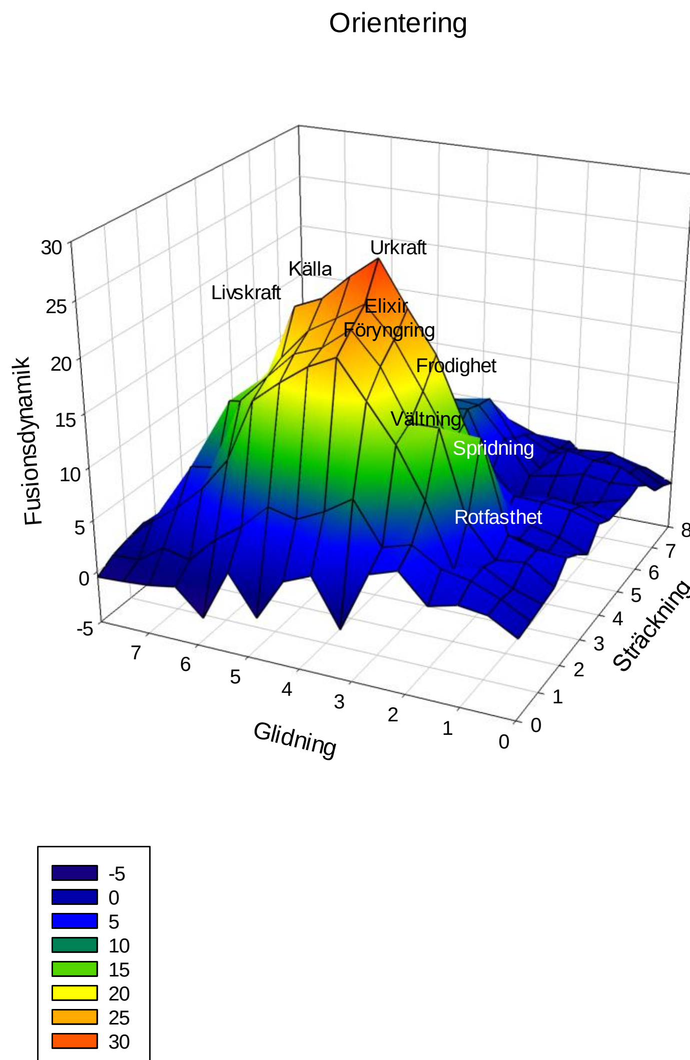
Figur 2 *Flödesdynamiken i Agentkomponenten och Objektivkomponenten för dikten Sammanhang*

”En svallvåg rullar genom hela texten” diktar Tranströmer i den sista strofen i Kort paus i orgelkonserten (*Det vilda torget*, 1983). Med ”texten” avser han naturligtvis andra sammanhang än de diktade raderna. Men den textur som bildar objektivet kan liknas vid en svallvåg, för nog rullar texten i dyningar och nog häver den sig i den sista rörelsen bortåt och utåt, precis som protokollets grafemkombination pekar på.

Orienteringen i Sammanhang

Så över till nästa del i analysen, som innebär en undersökning av underliggande strukturella nätverksrelationer. Transformeringsprocessen har arbetat fram ett nät- eller flätverk vars förlopp i sin helhet framgår i Bilagan, Tabell A1 (x-axeln=sträckning och y-axeln=glidning). Även här har SigmaPlot (2008, Version 13.0) använts. Figur 3 visar Orienteringen och Figur 4 Intentionen. Eftersom Intentionen ska extraheras ur Orienteringen, börjar presentationen med Orienteringen.

Precis som när lantmäteriet mäter upp avstånd mellan punkter och gör en geometrisk landskapsbeskrivning får de olika regionerna och punkterna i det topologiska landskapet sin beskrivning. Energin koncentreras på olika höjd och topparna har fått namn efter sina relationer.

Figur 3 *Fusionsdynamiken i Orienteringsdimensionen för dikten Sammanhang*

Nu följer en vandring uppför bergslandskapet, som ska stödja förståelsen av den perspektivering som ligger till grund för benämningen. Grafen över Orienteringen i Sammanhang visar ett landskap med urskiljbara regioner av olika höjd. Nere vid basen placerar sig **Rotfasthet** som är namnet på följande transformation:

1 *5.2124* Se det gråa trädet
3 *4.9149* i jorden
T_1 10.1273 Rotfasthet

Strängarna 1 (*Se det gråa trädet*) och 3 (*i jorden*) har som variabler helt naturligt inte ingått några relationer; de är materiella. När den variabel som tillkommer senare (3) ska smälta samman med den förra, ska det begrepp som bildas bli något tredje, som uttrycker något immateriellt. Både de låga magnituderna och bilden av trädet som har kontakt med marken under sig åskådliggör en stadighet i flera bemärkelser. Vägen uppåt startar alltså i koordinaterna (x-1, y-1), Rotfasthet.

Härefter går vägen mot en ganska låglänt region bestående av Vältning och Spridning. **Vältning** är direkt relaterat till Rotfasthet på följande sätt:

T_1 10.1273 Rotfasthet
T_2 8.0698 Skövling
T_3 18.1971 Vältning

Skövling innebär här något slags intrång i en given ordning, en ödeläggelse, ett berövande av energi (*skrumpen sky är kvar*). När skövlingen påverkar *Rotfasthet*, den fasta grunden, identiteten, sker ett åldrande eller en nedbrytning som leder till att kraften avstannar, den välter över ända. Där sker en rubbning av en ordning eller tillväxt, som fått namnet Vältning. För att kraften ska komma tillbaka behövs ett välfungerande system för återställning. I samma region finns ett begrepp med den innebörden, nämligen **Spridning**:

T_4 9.7709 Urvridning
T_5 4.9536 Rötter
T_6 14.7245 Spridning

Begreppet **Spridning** i den här kontexten syftar på det underliggande flätverket, som genom att vara väl utspritt är förberett för sitt livsuppehållande värv. *Urvridning* förutsätter något flödande och samtidigt en krympning av volym. När en rymd blir ”stulen” innebär det att den töms på något livgivande. Detta livgivande må vara vatten eller sol, som istället för att behållas där det bildas vrids ur för att tas omhand av en ny bärare, som här är flätverket i marken. *Rötter* transformerar (påverkar) Urvridning, så att spridning av energi i fibrerna blir möjlig.

Nu fortsätter vägen, och stigningen mot toppen går via en region med begrepp som återspeglar den eftersökta växtkraften:

T_6 14.7245 Spridning
T_7 6.1533 Växtkraft
T_8 20.8778 Frodighet

Växtkraft är ett svagt transformerat begrepp som är bildat av variabeln *tvinnas till grönska*. Men det är dynamiskt och speglar de rörelser som sker i flätverket när det ska transportera näring ut i varje fiber. Genom denna krafts förmåga sprids de livgivande beståndsdelarna till

sina mottagare i överdådigt mått, vilket fått namnet Frodighet. Frodighet flätar sig in i nästa steg genom att helt naturligt gå samman med **Föryngring** på följande sätt:

T_3 18.1971 Vältning
T_8 20.8778 Frodighet
T_9 39.0749 Föryngring

Frodighet orsakar en starkt påvisbar förändring när denna attraktor transformerar den tidigare bildade attraktorn *Vältning*. Den frodiga växtligheten är så pass påträngande att den rubbning som omkullkastningen orsakat abrupt omintetgörs. Svängningen som alltså sker vid den här punkten har benämnts Föryngring. Föryngring hänför sig till en process någonstans i ett kretslopp, som innebär rekursivitet, d.v.s. ett förlopp som vänder tillbaka och hämtar kraft och återkommer med förnyad styrka eller i förnyad skepnad.

Här kan det vara på sin plats med en anmärkning. På samma sätt som när det gäller flödesdynamiken, där en vridning kunde iakttas i det fjärde intervallet, inträffar en s.k. hysteresis i transformationsprocessen vid attraktorn T_9. Den innebär att två stigar, som var för sig har nått sin ände, går samman just här. Det intressanta är att även på begreppsplanet sker en direkt avbildning. Det förra fallet, i flödesdynamiken, markeras genom verbet *vrides*. I det här fallet är det en attraktor med raserande innebörd och en med uppbyggande innebörd som förändrar vinkeln i perspektivet. Föryngring är följaktligen en central knut i flätverket.

Möjligheten till föryngring är en förutsättning för ett system att visa livskraft. Inom den sista regionen som ligger på vägen mot toppen positionerar sig **Livskraft**:

T_9 39.0749 Föryngring
T_{10} 4.4274 Essens
T_{11} 43.5023 Livskraft

För att Föryngring ska transformeras till Livskraft behövs något som inte kan hejdas. Variabeln *stiger ur oss* innebär en rörelse från det biologiska, materiella livet över till det immateriella, som fått beteckningen *Essens*. Det ohejdbara flödar rikligt, vilket innebär att nästa transformation är oundviklig:

T_{11} 43.5023 Livskraft
T_{12} 0.8792 Drickande
T_{13} 44.3815 Källa

Drickande, svagt transformerat från variabeln *druckit (Y)*, är den organiska rörelse som är mest livsbejakande. Förutsättningen för att en **Källa** ska vara livgivande är att någon eller något dricker ur den. Drickande är den självklara rörelse som ger källan dess existentiella funktion. Vad som dricks är däremot inte explicit. Eftersom begreppet Essens är en komponent i Livskraft får drycken även immateriell innebörd i denna relation.

Källa betecknar således en ymnighet eller rikedom, som transformeras via variabeln *virvlar genom parcernas blod och vidare*, som har fått namnet *Livscykel*. Denna rörelse talar nämligen om de tre antika ödesgudinnorna, vilkas roll var att ha människornas liv från födelse till död i sina händer. Livscykel och Källa anger båda något ödesbetonat, så härifrån till tanken på något undergörande är steget inte långt:

T_{13} 44.3815 Källa
T_{14} 9.6555 Livscykel
T_{15} 57.1918 Elixir

Valet av **Elixir** anger ett åskådliggörande av drivkraften i den cykliska, eviga rörelse som är födelsen och levandet, liksom döendet och döden och det incitament som ur förintelse förmår återbilda liv. Kraften kommer av något flödande, livgivande, som måste ledas och få en riktning. *Kanalisering* är namnet för *runnit genom dess fibrer ned* och betecknar att det som är livgivande sätts i funktion. Livet förses härmed med en förbindelsled till en tidsaspekt. Därmed har vägen nått sitt mål, den högsta toppen:

T_{15}	*57.1918*	*Elixir*
T_{16}	*8.1954*	*Kanalisering*
$\mathbf{T_{17}}$	**65.3872**	**Urkraft**

När slutligen den förbindande rörelsen i *Kanalisering* integreras med den intensifierande rörelsen i *Elixir* uppstår en förtätning av energi, som fått namnet **Urkraft**. Den ska ses som en universellt verkande potential, som styr strävan till liv.

Intentionen i Sammanhang

Figur 4 nedan presenterar den beskrivning av Intentionens struktur som extraheras ur Orienteringen. Transformationen av alfa-variablerna och extraheringen ges i Tabellerna A2 och A3 i Bilagan. Proceduren beskrivs i I. Bierschenk & B. Bierschenk (2011, s. 28).

Grafen över Intentionen säger något om vad som är textens inneboende styrmekanism. Till skillnad från Orienteringslandskapet är Intentionslandskapet hästskoformat, där två klart åtskilda formationer utmärker sig. När Orienteringen fokuserar på Urkraft som det mest integrerade begreppet visar Intentionen mot det konkretiserande *Livskraft*, som ligger högst, och *Källa*, som är den sista punkten. Båda är nära förbundna och anger betydelsen av att ta emot det som är livgivande. Tillsammans med de här begreppens vikt i Orienteringen visar Intentionen på att en struktur som hänför sig till alltings existens är central i textens intention.

I den lägre regionen har *Rotfasthet* återigen placerat sig, nu tillsammans med *Skövling*, som inte är i fokus i Orienteringen. Båda dessa bildar *Vältning*, som återfinns lite längre upp på bergssidan. Perspektivet på kontrasten mellan stadighet och förstörelse markeras starkt här. Men medan Orienteringen tematiskt placerar Vältning i samma region som Spridning och Frodighet, där växtkraften i rötterna är underförstådd, värderar Intentionen upp *Rötter*, som är svagt transformerat i Orienteringen. Det är nämligen inte frodigheten som är väsentligast i perspektivet utan rötternas beskaffenhet för att bidra till *Föryngring*. Tillsammans med Vältning får föryngringen vikt, vilket bekräftas genom den nämnda omsvängningen vid T_9 i Orienteringsstrukturen. Det kan också noteras att Elixir, som ligger nära Föryngring i Orienteringen, nu är implicit, vilket tyder på att det liksom Växtkraft är ett underförstått tema när motivet främst riktas mot förändring.

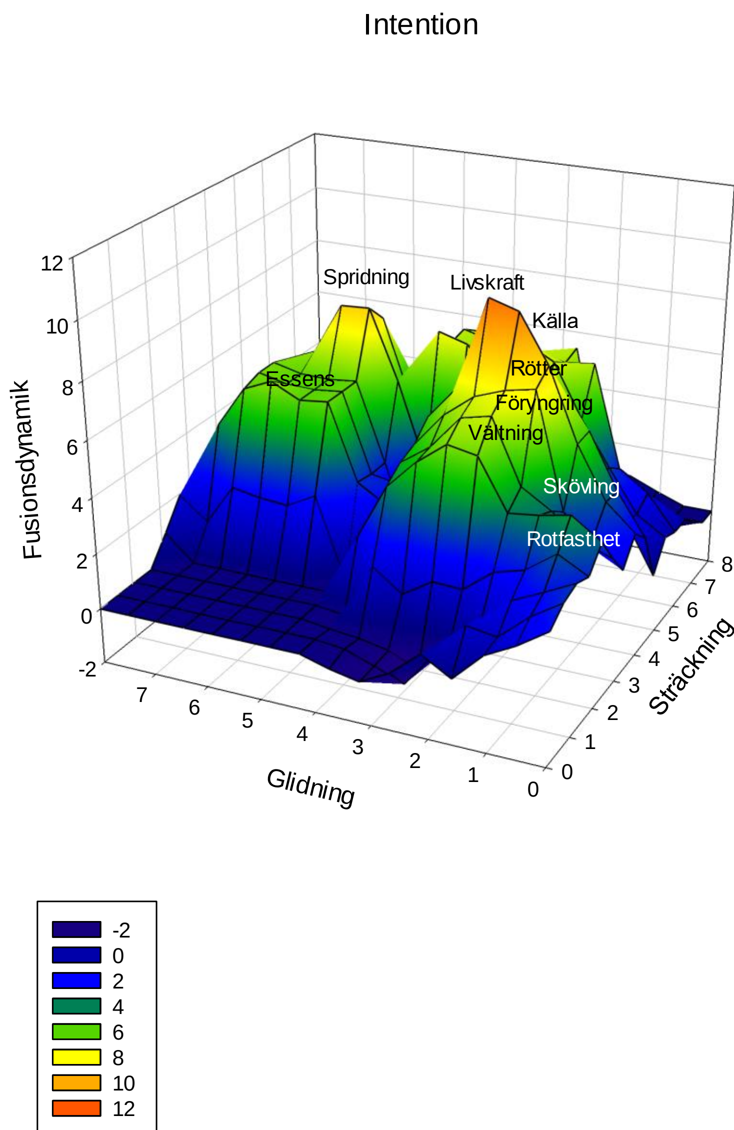
I en region som är avskild från de nu nämnda ligger *Spridning*. Det framstår som angeläget i Intentionens landskap. Spridning har stor integrativ betydelse som del av föryngringen och har det tredje högsta värdet på grund av sin livgivande innebörd. Till sist har *Essens* placerat sig på en ganska lågt liggande platå och med ett tydligt perspektiviskt avstånd från övriga begrepp. Essens har i Orienteringen framträtt som delkomponent i Livskraft tillsammans med Föryngring. Här markeras begreppets betydelse som bärare av den intention som lyfter föryngringen och de därmed sammanhängande biologiska skeendena från en materiell innebörd till en immateriell.

Avslutande kommentar

Figurerna 3 och 4 visar att Intentionen är mindre till sin dimensionering. Det beror på att agentvariablerna, som bygger upp Intentionens rymd, har lägre värden, eftersom strängarna är kortare. Denna skillnad mellan dimensionerna kan utläsas ur z- axeln (som

anger fusionsdynamiken). Trots skillnaden är de båda ungefär lika kompakta. Det beror på att Intentionsnätet tar upp fler platser för dummy-variabler. Det finns ett mått på hur tätt ett nätverk kan vara. Wales (2003, s. 12) anger att det maximala måttet är 74% fyllda platser. Orienteringen i Sammanhang har 43% (35/81) och Intentionen 48% (39/81) fyllda positioner. Det har alltså varit möjligt att få ett objektivt mått på diktens förtätning.

En annan jämförelsepunkt är attraktorernas placering. Om de placerar sig i likartad ordning i både Orientering och Intention skulle det tyda på att perspektivet är snävt. Texten Sammanhang har ett konstnärligt mål, vilket uttrycker sig i att den är förhållandevis tät i formen i båda dimensionerna men samtidigt asymmetrisk i strukturen, vilket särskilt gäller Intentionen. Det senare blir synbart genom attraktorernas varierande magnituder i Orienteringen jämfört med Intentionen. Följaktligen placerar de sig olikartat i graferna. Perspektiveringen i dikten differentierar klart mellan Intentionen (styrd av Agenten) och dess beskrivning genom Orienteringen (styrd av Objektivet).

Figur 5 *Fusionsdynamiken i Intentionsdimensionen för dikten Sammanhang*

Referenser

Bankier, J. (1985). *The sense of time in the poetry of Tomas Tranströmer*. Berkley: University of California. (UMI, Ann Arbor Michigan, 1993).

Bergsten, S. (1989). *Den trösterika gåtan. Tio essäer om Tomas Tranströmers lyrik*. Stockholm: FIB:s lyrikklubb.

Bergsten, S. (2011). *Tomas Tranströmer. Ett diktarporträtt*. Stockholm: Bonniers.

Bierschenk, B. 1993/2013. The fundamentals of perspective text analysis. *Cognitive Science Research*, 45. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, B. (2011). Functional text geometry: The essentials of Perspective Text Analysis. *Cognitive Science Research*, 101. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I. 1999/2003. The essence of text. A dialogue on Perspective Text Analysis. *Cognitive Science Research*, 70. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I. (2011). Ett ekologiskt perspektiv på språk och textanalys. *Cognitive Science Research*, 98. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2004). Diagnose der Leistungsheterogenität durch die Perspektivische Textanalyse: VERTEX I: W. Bos, E.-M. Lankes, N. Plaßmeier, & K. Schwippert (Red.), *Heterogenität: Eine Herausforderung an die Bildungsforschung* (ss.16-28). Münster: Waxmann.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2013). Perspektivisk Textanalys (PTA): Handledning till Vertex. *Cognitive Science Research*, 106. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Espmark, K. (1983). *Resans formler. En studie i Tomas Tranströmers poesi*. Stockholm: Norstedt.

Rönnerstrand, T. (2003). *"Varje problem ropar på sitt eget språk". Om Tomas Tranströmer och språkdebatten.* Karlstad University Studies, 2003:20. Karlstad: Department of Culture and Communication.

Schiöler, N. (1999). *Koncentrationens konst. Tomas Tranströmers senare poesi*. Stockholm: Bonniers.

SigmaPlot (2008). *Exact graphs for exact science. User's manual* (Version 12.5). Chicago: SPSS Inc.

Slyk, M. (2010). *"Vem är jag". Det lyriska subjektet och dess förklädnader i Tomas Tranströmers författarskap.* Uppsala: Litteraturvetenskapliga institutionen. (Doktorsavhandling)

Tranströmer, T. (2001/2011). *Samlade dikter 1954-1996*. Stockholm: Bonnier Pocket.

Wales, D. J. (2003). *Energy landscapes: Applications to clusters, biomolecules and glasses.* Cambridge: Cambridge University Press.

Accepted August 20, 2016

Bilaga

Manualer

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2011). Perspective Text Analysis: Tutorial to Vertex. *Cognitive Science Research*, 100. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2013a). Perspektivisk Textanalys (PTA). Handledning till Vertex. *Cognitive Science Research*, 106. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2013b). Perspektivisk Textanalys (PTA). Manual till Vertex med danskt material. *Cognitive Science Research*, 107. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2013c). La géométrie du texte. Manuel sur le système PTA/Vertex. *Cognitive Science Research*, 110. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2014a). Perspektivische Textanalyse: Anweisungen für Vertex. *Cognitive Science Research*, 114. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Bierschenk, I., & Bierschenk, B. (2014b). Analisi geometrica di testo. Manuale per il PTA /Vertex. *Cognitive Science Research*, 113. Copenhagen University, Denmark & Lund University, Sweden.

Tabeller

Tabell A1: *Transformation av beta-variabler (nätverkets grundvärden)*
Tabell A2: *Transformation av alfa-variabler*
Tabell A3: *Extrahering av termer från O-nätet*

Tabell A1:
Transformation av beta-variabler (nätverkets grundvärden)

X	*Y*	*Nod*	*Värde*	*Transformation*
0	1	1	5.2124	Se det gråa trädet
1	0	3	4.9149	i jorden
1	**1**	**T_1**	**10.1273**	**Rotfasthet**
2	0	4	4.1134	skrumpen sky
3	0	5	3.9564	är kvar
3	**1**	**T_2**	**8.0698**	**Skövling**
1	*1*	T_1	*10.1273*	*Rotfasthet*
3	*1*	T_2	*8.0698*	*Skövling*
3	**2**	**T_3**	**18.1971**	**Vältning**
4	0	7	4.0820	Stulen rymd
5	0	8	5.6889	vrides i flätverket
5	**1**	**T_4**	**9.7709**	**Urvridning**
6	0	D	0	
7	0	9	4.9536	av rötter
7	**1**	**T_5**	**4.9536**	**Rötter**
5	*1*	T_4	*9.7709*	*Urvridning*
7	*1*	T_5	*4.9536*	*Rötter*
7	**2**	**T_6**	**14.7245**	**Spridning**
8	3	D	0	
8	4	10	6.1533	tvinnas till grönska
7	**4**	**T_7**	**6.1533**	**Växtkraft**
7	*2*	T_6	*14.7245*	*Spridning*
7	*4*	T_7	*6.1533*	*Växtkraft*
6	**4**	**T_8**	**20.8778**	**Frodighet**
3	*2*	T_3	*18.1971*	*Vältning*
6	*4*	T_8	*20.8778*	*Frodighet*
5	**4**	**T_9**	**39.0749**	**Föryngring**
3	8	D	0	
2	8	11	4.4274	stiger ur oss
2	**7**	**T_{10}**	**4.4274**	**Essens**
5	*4*	T_9	*39.0749*	*Föryngring*
2	*7*	T_{10}	*4.4274*	*Essens*
2	**6**	**T_{11}**	**43.5023**	**Livskraft**
0	7	D	0	
0	6	6	0.8792	Druckit (Y)
1	**6**	**T_{12}**	**0.8792**	**Drickande**
2	*6*	T_{11}	*43.5023*	*Livskraft*
1	*6*	T_{12}	*0.8792*	*Drickande*
2	**5**	**T_{13}**	**44.3815**	**Källa**
0	5	D	0	
0	4	12	9.6555	virvlar genom parcernas blod och vidare
1	**4**	**T_{14}**	**9.6555**	**Livscykel**
2	*5*	T_{13}	*44.3815*	*Källa*
1	*4*	T_{14}	*9.6555*	*Livscykel*
2	**4**	**T_{15}**	**57.1918**	**Elixir**
0	3	D	0	
0	2	2	8.1954	runnit genom dess fibrer ned
1	**2**	**T_{16}**	**8.1954**	**Kanalisering**
2	*4*	T_{15}	*57.1918*	*Elixir*
1	*2*	T_{16}	*8.1954*	*Kanalisering*
3	**2**	**T_{17}**	**65.3872**	**Urkraft**

Tabell A2
Transformation av alfa-variabler

Var	*Rad*	*Var*	*Rad*	*Var*	*Rad*	*Var*	*Rad*
2	3.6424	D	0	*T9*	*25.5481*	*T14*	*0.0437*
3	3.6424	7	3.3297	*T10*	*7.2369*	*T15*	*0.0437*
T1	**7.2848**	**T6**	**3.3297**	**T11**	**32.7850**	**T16**	**0.0874**
4	4.3018	*T5*	*19.0631*	D	0	*D*	*0*
5	3.4259	*T6*	*3.3297*	8	0.0437	*10*	*-1.9560*
T2	**7.7277**	**T7**	**22.3928**	**T12**	**0.0437**	**T17**	**-1.9560**
T1	*7.2848*	D	0	D	**0**	*T16*	*0.0874*
T2	*7.7277*	12	3.1553	1	0.0000	*T17*	*-1.9560*
T3	**15.0125**	**T8**	**3.1553**	**T13**	**0.0000**	**T18**	**-1.8686**
D	0	*T7*	*22.3928*	*T12*	*0.0437*	*T11*	*32.7850*
6	4.0506	*T8*	*3.1553*	*T13*	*0.0000*	*T18*	*-1.8686*
T4	**4.0506**	**T9**	**25.5481**	**T14**	**0.0437**	**T19**	**30.9163**
T3	*15.0125*	D	0	*D*	*0*		
T4	*4.0506*	11	7.2369	*9*	*0.0437*		
T5	**19.0631**	**T10**	**7.2369**	**T15**	**0.0437**		

Tabell A3
Extrahering av termer från O-nätet

X	*Y*	*A-komponenten*	*O-komponenten*		*Fusion*
		Pendel	*Destination*	*Extrahering*	*Värde (q)*
1	1	T_1: 2 → 3	T_{O1}	Rotfasthet	7.2848
3	1	T_2: 4 → 5	T_{O2}	Skövling	7.7277
3	2	T_3: $\mathbf{T_{A2}} \rightarrow \mathbf{T_{A1}}$	T_{O3}	Vältning	15.0125
5	**1**	$\mathbf{T_4}$**:** D → 6	T_{O12}	Drickande	4.0506
5	**2**	T_5: $T_{A4} \rightarrow T_{A3}$	T_{O9}	Föryngring	19.0631
8	4	T_6: D → 7	T_{O4}	Urvridning	3.3297
6	3	T_7: $T_{A6} \rightarrow T_{A5}$	T_{O5}	Rötter	22.3928
8	5	T_8: D → 12	T_{O14}	Livscykel	3.1553
6	5	T_9: $T_{A8} \rightarrow T_{A6}$	T_{O6}	Spridning	25.5481
4	7	T_{10}: D → 11	T_{O10}	Essens	7.2369
4	6	T_{11}: $T_{A10} \rightarrow T_{A9}$	T_{O11}	Livskraft	32.7850
2	7	T_{12}: D → 8	T_{O4}	Urvridning	0.0437
1	6	T_{13}: D → 1	T_{O1}	Rotfasthet	0.0000
4	6	T_{14}: $T_{A13} \rightarrow T_{A12}$	T_{O12}	Drickande	0.0437
1	4	T_{15}: D → 9	T_{O5}	Rötter	0.0437
2	4	T_{16}: $T_{A15} \rightarrow T_{A14}$	T_{O14}	Livscykel	0.0874
1	2	T_{17}: D → 10	T_{O7}	Växtkraft	-1.9560
2	3	T_{18}: $T_{A17} \rightarrow T_{A14}$	T_{O15}	Elixir	-1.8686
3	3	T_{19}: $T_{A18} \rightarrow T_{A11}$	T_{O12}	Källa	30.9163